Mariàngela Vilallonga (Girona, 3 d'abril de 1952) traspua entusiasme i vitalitat juvenil tot i que fa 37 anys que ensenya clàssiques i fa recerca a la Universitat de Girona (UdG). Dirigeix la Càtedra Maria Àngels Anglada de Patrimoni Literari de la UdG i coordina el grup d'investigadors internacionals Studia Humanitatis, entre moltes altres responsabilitats. Els humanistes catalans són la seva especialitat acadèmica, i Mercè Rodoreda, la seva passió personal. Els alumnes aprecien les seves classes, que sap amenitzar amb les lliçons de vida de les odes horacianes. L'any passat va ser nomenada vicepresidenta de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).

MARIÀNGELA VILALLONGA

Catedràtica de filologia llatina de la Universitat de Girona

«Hem d'estudiar clàssiques perquè són el bressol de la nostra cultura occidental»

REDACCIÓ > TEXT
CÈLIA ATSET > FOTOGRAFIA

—Acaba de publicar la traducció dels poemes francesos de Rainer M. Rilke. Creu que estan prou valorades, les traduccions?

—És fonamental que es facin traduccions i s'han de valorar més des del punt de vista acadèmic. Cal traduir i posar al dia les traduccions antigues. La Fundació Bernat Metge és un bon model des del seu inici. Tradueixes pel plaer de traduir, per fer teva una obra. És bo tenir la versió original al costat, veure el llatí imprès, ara que està tan allunyat de les nostres vides. És evident que els traductors estan mal pagats i que, a més, moltes vegades són invisibles.

Ara s'ha fet una campanya perquè el nom del traductor surti a la portada del llibre. Jo no tradueixo recreant l'obra, ho tinc clar, intento ser literal. He traduït Rilke tan literalment com he pogut, i no ho he fet en vers sinó mantenint l'ordre de les paraules si era possible.

—Vivim un declivi de les llengües clàssiques i de les humanitats?

—Les llengües clàssiques sempre han estat a la corda fluixa. Hem estat pitjor que avui. N'hem passat tantes, de penúries... Que les clàssiques estiguin concentrades en dues universitats catalanes no em sembla pas malament, però no anem més enrere. Fa 37 anys que ensenyo a la Universitat, des del 1974, i això és un recorregut amb alts i baixos. Durant un temps, a la UdG hi entraven pocs estudiants de lletres. Es va ajuntar una davallada demogràfica i la de les humanitats en general. Aquest curs, a llatí obligatori de segon curs hi tenia 45 alumnes, que no està gens malament. Hem d'estudiar clàssiques perquè són el bressol de la nostra cultura occidental. Venim de Grècia i Roma i de la tradició bíblica i cristiana. Són les nostres fonts i n'hem de beure, sobretot els estudiants de literatura catalana. Moltes obres del passat no s'entenen sense aquest pòsit de tradició, i bona part de les del present tampoc.

—Per què cada vegada hi ha menys estudiants de lletres?

—Perquè hi ha molta més oferta. I per salvar-nos, el que fem, una mica en tots els àmbits, és emprendre una fugida cap endavant. Com que la física pura, la química pura, les lletres pures no venen, no hi ha demanda, el que fem és mistificacions: es canvien els noms de les coses i es fan assignatures que són paraquímica, parafísica... És a dir, disfressem una mica les lletres.

—Ara es busca la formació pràctica, amb més sortides laborals?

—Segur. Per satisfer les demandes de la gent. Es van inventar la comunicació i tothom s'hi apunta. Però si ensenyem a comunicar i no donem continguts, malament. Els continguts estan en les matèries de sempre: literatura, física, llatí, grec...

—Imparteix una assignatura de les considerades dures i en canvi té fama

Com que les lletres i les ciències pures no venen, les disfressem una mica

de fer classes amenes, que interessen els alumnes.
—Ho faig així perquè m'ho crec. Explico una cosa que estimo i que m'ha apassionat des de sempre. Si fes logaritmes, com que no m'agraden, ningú sortiria content de la meva classe. En canvi, si ensenyo Virgili, que estimo moltíssim i penso que és un gran valor que cal conèixer, potser la gent sentirà que els arriba. I això que no els estalvio pas d'estudiar declinacions i conjugacions.

—El nivell dels alumnes ha baixat amb els anys?
—Abans venien de fer tres cursos de llatí al batxillerat. En totes les èpoques hi havia gent que no en sabia. I això encara dura. Jo els poso el llistó i al final, n'hagin fet o no, hi han d'arribar. Intento que els que en saben ajudin els altres. Cansa fer classe, perquè has de mantenir l'atenció de moltíssima gent. Jo no puc entrar, fer una classe magistral i marxar. Has de fer-los intervenir.

—Té sortides professionals, estudiar lletres? En què treballen els seus exalumnes?
—Tinc exalumnnes que fan de professors d'universitat, d'institut, a editorials, correctors, gent que ha muntat empreses de gestió cultural... Sí que s'han col·locat, i tant! Tot aquell que és bo i s'hi ha dedicat amb esforç i voluntat, acaba tenint feina.

—És a les xarxes socials?
—Tinc el meu club d'alumnes. He fet un grup al Facebook que es diu «Jo també vaig estudiar llatí a la UdG». És una manera de trobar antics alumnes. Tinc contacte amb els alumnes actuals i passats. A mi m'agrada comunicar, i avui dia has d'anar a les xarxes socials. Tinc un bloc, sóc al Twitter i al Facebook.

—Quin és l'últim missatge que ha penjat al Twitter?
—«Flors per a Mercè Rodoreda». Avui, que és 13 d'abril, fa 28 anys que va morir.

—Què opina del Pla Bolonya de reforma universitària?
—No sé si els tinc comptats, tots els plans d'estudis que he viscut. Cada vegada s'ha de fer un nou pla docent. Penso que no serà definitiu, mai no hi ha res definitiu. N'hi ha que han durat quatre anys. Jo he d'ensenyar llatí i sempre ho faré igual, de l'única manera que ho sé fer. Sóc obedient i he omplert tots els papers que m'han demanat, això sí. Un dels nostres mals és la burocràcia excessiva. Aquesta avaluació continuada que es demana ara, jo l'he feta sempre. L'objectiu és que aprenguin i aprovin, i perquè aprovin has d'estar-hi a sobre. Hi ha un examen que, si no l'aproven, l'han de repetir al cap de quinze dies, i així fins que em demostren que s'ho saben. N'hi ha que l'han fet quatre vegades.

—Jordi Llovet, al llibre *Adéu a la Universitat*, satiritza una part de la recerca universitària, que titlla de

> ***A la Universitat tenim el deure d'estudiar allò que ens és proper, si no, qui ho farà?***

Vint-i-tres anys a la *Revista de Girona*

Si es va a la casella d'autor de l'hemeroteca de la *Revista de Girona* i s'hi escriu *Mariàngela Vilallonga*, apareixen pel cap baix una cinquantena d'articles. Alguns són ressenyes de llibres d'Antoni M. Badia i Margarit, de Narcís Comadira, de Vicenç Pagès, de Montserrat Vayreda o de Narcís-Jordi Aragó, entre molts altres. També hi trobem articles on reflexiona sobre la necessitat de llegir els clàssics, sobre el llatí o sobre Ciceró, articles de viatges a Egipte, a Ítaca o a Suïssa, i col·laboracions en dossiers que tot sovint ella mateixa va coordinar, sobre els estudis clàssics a Girona, sobre Mercè Rodoreda o sobre Jaume Marquès Casanovas, per posar també només uns exemples. Durant els vint anys llargs que Mariàngela Vilallonga va col·laborar i va estar estretament vinculada a la *Revista de Girona* va crear i va col·laborar en seccions com Cases amb Protagonista, on va escriure un article memorable sobre «La Domus Aurea d'Arenys d'Empordà», Els Rius, on va publicar un article sobre el Ridaura, i el Locus Amoenus, amb un article titulat «De Llagostera a Romanyà de la Selva». Encara molt més fàcilment els lectors recordaran la seva feina als Fulls de la Revista, secció que va idear i que va dirigir, amb els apunts finals del Bestiari i de les Marques de Biblioteca.

perversa, estèril i amb continguts absurds que ratllen la indigència intellectual.

—Ell fa una caricatura. És veritat que hi ha una preocupació per fer currículum. El sistema universitari ha anat cap aquí, i això no em sembla bé. El sistema és pervers. Ara s'ha de publicar en revistes indexades. Tots els joves preveuen què faran durant l'any en funció d'això: anar a un congrés no compta gaire, però publicar segons on, potser sí. Abans no havies d'estar pensant en tot moment com havia de ser el teu currículum per arribar a ser professor universitari.

—Com veu la relació universitat-societat, sobretot a la UdG?

—En l'àmbit de lletres sempre hem cregut que s'ha de combinar la recerca amb allò que ens és més proper. Si no ho estudies tu, que estàs en un lloc de privilegi, qui ho estudiarà? Virgili es pot estudiar a Nova York i a Dresden, però Aurora Bertrana potser no és d'un interès tan general. Tenim aquest deure. Per això vam fer l'*Atles literari* i tenim la Càtedra Maria Àngels Anglada. Cal donar valor a allò que és proper.

»La UdG està molt lligada a la societat. I penso que Girona ha canviat perquè té una universitat. Girona no seria el que és si no s'hagués apostat per tenir estudis universitaris l'any 1969, no després. La UdG és clau en el canvi de Girona. Ha vingut gent de fora, tant per donar classes com per rebre'n, que l'han fet canviar cap a la ciutat moderna d'avui. He sentit massa vegades crítiques que la universitat viu allunyada. Jo penso que la Universitat ha respost sempre a la crida de la societat, sempre. A més, ha pres iniciatives per liderar actes culturals, iniciatives que si no s'haguessin fet des de la Universitat, no s'haurien fet mai. En això sóc molt contundent.

—Sovint hi ha actes culturals a la UdG que no atrauen els gironins. Tampoc no es veuen professors i estudiants a convocatòries culturals de la ciutat.

—D'acord, però a Barcelona passa el mateix. He vist presentacions de llibres de gent importantíssima i eren quatre gats, igual que a Girona. El problema és que tot són compartiments estancs i cadascun té el seu públic. No són vasos comunicants. També passa a Roma i a Florència.

—Com veu l'Institut d'Estudis Catalans (IEC)?

—És una de les grans institucions del país. El gran repte és que ho continuï sent. Hi vaig entrar el 2005 com a membre numerària de la Secció Filològica i el 2010 vaig accedir a la vicepresidència quan va morir Joan Solà. Potser és poc conegut, com altres institucions d'aquest país. Els seus objectius principals són el rigor científic, la catalanitat

> ***A l'IEC tenim al darrere el pes dels grans noms de la cultura catalana, però jo sempre dic que és un pes que et fa volar***

i l'obertura. Una de les seves tasques més importants és fer d'acadèmia de la llengua des de la Secció Filològica. És la primera vegada en els 100 anys d'història de l'IEC que hi ha una dona a la cúpula directiva. Ara estem treballant en el diccionari de català contemporani.

—Què li falta per ser una institució de referència indiscutible?
—Nosaltres ho som. Hi ha un reial decret del 76 que ens dóna l'autoritat lingüística en totes les terres de parla catalana.

—Però hi ha molts investigadors que no en formen part.
—El president sempre diu que l'Institut és una reunió de savis però que no tots els savis del país són a l'Institut. Però és perquè és un nombre tancat. Té cinc seccions, i a cada una crec que només hi ha 28 membres numeraris. No és una associació: és un procés complicadíssim, formar-ne part. Els membres t'han de presentar. Només quan un membre mor o passa a emèrit pot ocupar-se la nova plaça, i ha de passar dues votacions, l'una a la secció i l'altra al ple. Però això és igual a totes les acadèmies, com a la Real Academia Española. Tenim un pes al darrere, grans noms de la cultura catalana, però jo sempre dic que és un pes que et fa volar.

—Tenen moltes discussions? Han parlat d'una simplificació de l'ortografia?
—En tenim moltes, de discussions. Parlem del model de llengua, de la normativa, de la gramàtica... Ara precisament estem fent la gramàtica. La definició de *matrimoni*, per exemple, la vam discutir. Veig difícil una simplificació ortogràfica. També la demanen per al francès.

—La gent més jove, quina edat deuen tenir?
—Penso que segurament més de quaranta. I tampoc hi ha gaires dones, eh? Ara a la filològica som 6 de 28. Fa poc van sortir dades a la premsa que parlaven d'un 15% de dones a les acadèmies de l'Estat.

—Demanaria més implicació del Govern per tal d'impulsar l'IEC?
—És la gran acadèmia del nostre país. Estem contents del suport rebut fins ara, tot i que també ens estan afectant les retallades. Com tothom, voldríem més diners.

—Com són les relacions amb el País Valencià i la Catalunya Nord?
—Les relacions són difícils, difícils. Som els que fem la normativa. Tenim molts membres valencians i també en tenim de la Catalunya Nord. Tenim seus a Alacant, a Castelló, a Palma, a Perpinyà.

—Algú ha dit que la gent no es prendria seriosament l'IEC fins que Catalunya fos independent, que cal tenir un estat al darrere.
—Jo no ho crec pas. A veure, quin estat? El de Catalunya? El nostre domini lingüístic és molt gran, va de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó. La política és la que decideix en aquests casos la fragmentació del territori lingüístic.

—L'IEC no fa política?
—Tothom, fa política.

—I quina política fa l'IEC?
—[Riu.] Ser fidel als seus principis.

—Li sembla que l'IEC és més afí a determinats partits?
—Jo crec que és independent de tots els partits. Crec que governi qui governi a les comunitats autònomes (perquè en definitiva són comunitats autònomes) i governi qui governi als dos països (que són Itàlia i França), l'IEC té la mateixa autoritat lingüística. Una altra cosa és que els governs l'acceptin.

—Creu que ja ho sabem tot de Mercè Rodoreda?
—Saber-ho tot d'algú és molt difícil. Falta publicar-ne moltes cartes. Hi estan treballant des de la Fundació. El problema és que no sempre hi ha les cartes creuades, com es va poder fer amb les cartes entre Rodoreda i el seu editor, Joan Sales.

Hi ha un reial decret del 76 que dóna l'autoritat lingüística a l'IEC en totes les terres de parla catalana

—Les ha llegit?, hi ha coses interessants?

—Moltes les he llegit. Tot el que escrivia Rodoreda era interessant. I a més, va tenir l'encert de deixar els drets d'autor a l'IEC: una mostra que hi ha gent que hi creu. Conservem molt bé la seva memòria. Ho tenim tot molt ben arxivat, digitalitzat, guardem alguns inèdits, tenim els quadres...

—Quins inèdits?

—Hi ha coses petites: contes, anotacions que eren l'esborrany d'una altra obra. Jo n'havia publicat alguna a la *Revista de Girona*.

—Quina és la seva especialitat?

—L'humanisme català. He estudiat la literatura llatina que es va produir durant els segles XV i XVI, l'època del Renaixement, en el domini lingüístic català. Ningú no s'hi havia dedicat abans i va ser el motiu de la meva tesi doctoral. Vaig estudiar Jeroni Pau, un canonge barceloní que va anar a Itàlia i va treballar a la cúria vaticana a les ordres d'Alexandre VI. Per això estic en una escola de doctorat de Florència i tinc col·legues a Roma. L'humanisme és el punt àlgid de la filologia de tots els temps, i aquí sóc molt abrandada, perquè el que feien els humanistes és el que fem avui els filòlegs. Les obres dels humanistes, començant per Petrarca, estaven plenament inspirades en els clàssics; els interioritzaven i produïen una obra nova i diferent en la qual veies la petja de l'autor antic. Agafar una obra que ningú no ha estudiat mai i intentar de trobar-hi el rastre dels grans autors llatins és molt reconfortant. Els humanistes fan d'abelles: xuclen el pol·len, van al seu rusc i fan cera i mel, però a la mel hi notes el rastre de les flors que han xuclat. Els bons humanistes no volen fer de formigues, que agafen el gra i només l'acumulen al niu.

—Què opina de les recerques de gènere?

—No m'agraden. No m'agraden els *ismes*, és el meu problema o la meva sort. Hi ha modes en tot. Sóc dona i catalana, i quan vaig començar tenia 22 anys. Sempre he fet recerca escrivint en català i sempre m'he comportat com una dona, tot i estar en un món d'homes.

—Recomani'ns una obra clàssica que calgui reivindicar.

—Les *Odes* d'Horaci. És el meu autor predilecte. El lector hi trobarà la moral pràctica, la filosofia del viure de cada dia. Amb els meus estudiants fem apassionades sessions d'odes horacianes i acaben sortint tots horacians. T'ajuda a viure. T'ensenya el camí del mig, la norma d'or: si navegues per alta mar pots naufragar per les onades, però si per evitar-ho t'aproximes massa a la costa, hi trobes esculls; per tant has de seguir el camí del mig, t'has d'allunyar de les passions extremes.

Redacció

Amb els meus estudiants fem apassionades sessions d'odes horacianes